

Куценко Є.М.,

аспірантка кафедри правового регулювання економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОРИСТУВАННЯ РІЧКАМИ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ (НА ПРИКЛАДІ р. ПРИП'ЯТЬ)

Питання користування та охорони річок має важливе значення в державному управлінні охороною та використанні водних ресурсів. Не випадково, у Водному кодексі України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР відносини щодо користування річками врегульовуються окремою главою 16, де передбачається загальний правовий режим користування річками, коли індивідуальний режим залежить уже від особливостей та потреб кожного річкового басейну. Ефективним методом визначення конкретних проблем річкових басейнів є управління за басейновим принципом. Тому, законодавче забезпечення басейнового управління починає наповнюватись змістом і ще не всі водозбірні басейни річок охоплені ним. Особливу увагу привертає до себе верхній водозбір басейну р. Дніпра, а саме правовий режим користування його притокою — р. Прип'ять, значна частина якої зазнала радіоактивного забруднення. Водночас, вона є прикордонною великою річкою загальнодержавного значення та має ряд інших вагомих ознак, які буде корисно розглянути як приклад правового забезпечення використання та охорони інших річок в Україні.

На правовідносини щодо користування прикордонними водними об'єктами та такими, що зазнали радіоактивного забруднення, поширюється дія законодавства щодо охорони та використання водних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення радіаційної безпеки тощо. Зокрема, таке законодавство представлене Водним кодексом України від 06.06.1995 р. № 213/95-ВР, законами України «Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства» від 17.01.2002 р. № 2988-III «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 р. № 1264-XII, «Про екологічну мережу» від 24.06.2004 р. № 1864-IV, «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27.02.1991 р. № 791а-XII, «Про Загальнодержавну програму подолання наслідків Чорнобильської катастрофи на 2006—2010 роки» від 14.03.2006 р. № 3522-IV, «Про використання

ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 р. № 39/95-ВР, «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 14.12.1999 р. № 1282-XIV тощо. Окрім цього, існує ряд міжнародних угод щодо транскордонних вод, деякі з яких вирішують конкретні проблеми р. Прип'ять. Зокрема, було прийнято Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Білорусь про спільне використання та охорону транскордонних вод від 16.10.2001 р. [1, с. 261], проте строк її дії закінчився. На жаль, зазначені вище нормативно-правові акти є загальними щодо правового режиму конкретних річок, у тому числі р. Прип'ять, а також існують інші проблеми щодо невизначеності у Водному кодексі України термінів міжнародних, прикордонних та транскордонних водних об'єктів, не передбачено механізм сприяння міжнародної охорони річок тощо.

При цьому, правовий режим використання річок необхідно розглядати з урахуванням притаманних їм особливостей. Наприклад, у межах басейну р. Прип'ять на території України є такі об'єкти «суворої» правової охорони: верхній водозбірний басейн р. Дніпра; Загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення «Чорнобильський спеціальний»; Прип'ятський водозбір; водно-болотні угіддя міжнародного значення «Заплава р. Прип'ять» [2, с. 95], де близько 80 % площі угідь входять до складу природоохоронних територій місцевого значення (Регіональний ландшафтний парк «Прип'ять—Стохід», гідрологічні заказники «Прип'ятський-1», «Прип'ятський-2», «Прип'ятський-3», «Бірківський», «Ветлівський», «Великоглушанський», «Гірківський», «Залухівський», «Щедро гірський», «Річицький»); Чорнобильська зона та водойма-охладжувач Чорнобильської АЕС. За кожним об'єктом закріплюються відповідні правові режими використання річки, потреби в водоохоронних заходах, відповідальні за їх проведення суб'єкти, контрольні органи, порядок фінансування тощо.

У виконавчій діяльності органів державної та місцевої влад для реалізації основного законодавства та вирішення окремих проблем водних ресурсів приймаються відповідні нормативно-правові акти. Зокрема, правову охорону р. Прип'ять як частини басейну р. Дніпра передбачено в Національній програмі екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води від 27.02.1997 р. № 123/97-ВР, регіональних програмах з питань шкідливої дії вод на території Київської обл. Проте, термін дії більшості з них закінчився або є потреба в їх перегляді. Аналогічно, закінчився строк дії міжнародної Угоди між Волин-

ською державною адміністрацією України та Брестським обласним виконавчим комітетом Республіки Білорусь про двостороннє співробітництво по захисту від затоплення та підтоплення паводковими водами на прикордонних водотоках та водоймах від 16.12.1994 р. [1, с. 262].

Питання радіаційної безпеки та водоохоронних заходів на р. Прип'ять також потребують оновленого законодавчого забезпечення. Раніше діяли «Схема водоохоронної діяльності в зоні відчуження ЧАЕС-1991 р.» від 1991 р., «Концепція Чорнобильської зони відчуження» від 1993 р. та Техніко-економічне обґрунтування на «Першочергові водоохоронні заходи в зоні відчуження ЧАЕС в 1994—1996 рр.». На даний момент, згідно Державним гігієнічним нормативам «Норми радіаційної безпеки України», затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 14.07.1997 р. № 208, діють нові та більш виправдані критерії застосування контрзаходів. Тому, слід поновити законодавче забезпечення проведення водоохоронних заходів, оскільки досі існують ризики радіаційного опромінення людини водним шляхом, зокрема з свердловин Прип'ятського водозабору. Також, необхідно звернути увагу на проблеми водойми-охолоджувача Чорнобильської АЕС, меліоративних систем, малих річок, регулювання водного режиму пожежонебезпечних торфовищ, підтоплення місць знаходження радіоактивних відходів, ліквідації ряду гідротехнічних споруд тощо [3, ст. 66].

Питання охорони водних живих ресурсів у межах Чорнобильської зони вирішуються згідно Указу Президента України від 13.09.2007 р. № 700/2007 «Про створення Загальнозоологічного заказника загальнодержавного значення «Чорнобильський спеціальний», яким передбачається створення та підпорядкування заказника Державному агентстві з управління зоною відчуження. Проте, розпочатий процес визначення правового статусу заказника не завершився затвердженням положення про нього, передбаченого в зазначеному указі.

У Республіці Білорусь зоні відчуження надано статус Поліського радіоекологічного заповідника, підпорядкованого Міністерству з надзвичайних ситуацій та захисту населення від наслідків катастрофи на Чорнобильській АЕС Республіки Білорусь [4, с. 28]. Такий вид об'єкту природно-заповідного фонду як радіоекологічний серед науковців обох країн викликає дискусії через відсутність такого виду в їх законодавстві. Так, позитивним є надання такому заповіднику статусу природоохоронної науково-дослідної установи загальнореспубліканського значення з особ-

ливим режимом землекористування. Водночас, наявні об'єкти природно-заповідного фонду, законодавство про що не розраховане на радіоекологічні проблеми. Для цього існує законодавство про надзвичайні екологічні ситуації. Тому, у разі розширення та створення об'єктів природно-заповідного фонду в Чорнобильській зоні, через відсутність узгодженого та комплексного управління водами басейну Дніпра, зокрема його суббасейну Прип'ять, можуть виникнути порушення природоохоронного та радіоекологічного законодавства, дублювання компетенції та неузгодженості дій уповноважених органів управління, складності визначення свого об'єкту регулювання та шляхів вирішення проблем. У цьому разі, слід чітко розмежовувати території з правовим режимом Чорнобильської зони та, з іншої сторони, природно-заповідного фонду. Наприклад, до заповідних зон можуть бути віднесені безстічні понижені ділянки з рівнем радіоактивного забруднення від дуже високого до низького або заплавні незахищені від повеней масиви з достатньо низьким (< 37 Бк/м² за стронцієм-90) рівнем забруднення [3, с. 69].

Отже, на нашу думку, необхідним є: заповнення прогалин Водного кодексу України щодо закріплення поняття водно-болотних угідь; чітке розмежування та перегляд у межах басейну Прип'яті територій природно-заповідного фонду і Чорнобильської зони; надати Зоні статус не тільки протирадіаційний, а й природоохоронний та науково-дослідний; забезпечити міжнародне і басейнове управління всім басейном Прип'яті за допомогою нової регіональної програми його охорони та конкретних угод з Республікою Білорусь, плану управління даним басейном, схеми водоохоронних заходів; створити спеціальний орган, відповідальний за охорону басейна Прип'яті, підконтрольного Дніпровському басейновому управлінню; прийняти положення про цей орган, передбачивши сприятливі умови для його взаємодії з представниками Республіки Білорусь; розробити уніфіковану систему моніторингу, водний та радіоекологічний паспорт р. Прип'ять тощо.

Література

1. Мониторинг, использование и управление водными ресурсами бассейна р. Припять / Под общ. ред. Калинина М.Ю., Ободовского А.Г. — Минск: Белсэнс, 2003. — 269 с.
2. Водно-болотні угіддя України. Довідник / Під ред. Марушевського Г. Б., Жарук І. С. — К.: Чорноморська програма Ветландс Інтернешнл, 2006. — 312 с.

3. Перспективи водоохоронної діяльності в Чорнобильській зоні відчуження / Шестоपालов В.М., Шевченко О.Л., Бугай Д.О. [та ін.] // Бюлетень екологічного стану зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення. — 2006. — № 1 (27). — С. 66 — 75.

4. Обзор законодательной и нормативной базы, регулирующей вопросы охраны биоразнообразия в Днепровском бассейне [Электронный ресурс] / Балащенко С.А., Григорьев Е.Г., Микитюк А.Ю. [и др.] // Программа ПРООН — ГЭФ по экологическому оздоровлению бассейна Днепра. — Режим доступа: undp-gef-dnipro.com/content/faza1/50.pdf

Ткачук Р. Л.,

магістр державного управління у сфері національної безпеки,
аспірант кафедри державного управління
і менеджменту Національної академії державного управління
при Президентові України

ЗВ'ЯЗОК ДЕМОГРАФІЧНОГО СЬОГОДЕННЯ ТА НАСЛІДКІВ ЧОРНОБИЛЬСЬКОЇ КАТАСТРОФИ

Розвиток цивілізації — складний, суперечливий, нерівномірний процес, який значною мірою залежить від прагнення людини і суспільства забезпечити свій розвиток, уникнути голоду, хвороб, добитися комфортних умов існування, забезпечити захист від агресії, зберегти навколишнє середовище, досягти високої якості життя. Завдяки науково-технічній революції, соціальному і економічному прогресу в другій половині ХХ та на початку ХХІ ст. світ радикально змінився. Істотно покращилися умови праці та якість життя людей, зросли добробут, рівень охорони здоров'я, освіти, соціальної забезпеченості, культури. Водночас, проявилась зворотна негативна сторона, пов'язана з виснаженням ресурсних можливостей Землі, екстенсивним характером експлуатації цих ресурсів, перенаселенням, рядом кризових явищ у соціальній, економічній, політичній та інших сферах.

Гуманітарні катастрофи виникають у будь-якому місці й у будь-який час. Якою б не була їх причина — повінь, засуха, землетрус або конфлікт — вони завжди призводять до загибелі людей, міграції населення, втрати громадами здатності своїми силами забезпечувати існування, як підсумок, приносять величезні страждання.

Аварія на Чорнобильській АЕС стала причиною деформації демографічної поведінки багатьох сімей, негативним чинником погіршення здоров'я населення, зростання його смертності (особ-